

donderdag

01.10.2015

20.00 Kamermuziekzaal

19.15 Inleiding door

Ivo Jacobs

Juliane Banse & Martin Helmchen

Marienleben

CONCERTGEBOUW BRUGGE

Biografieën

Sopraan Juliane Banse (DE) studeerde zang in München bij onder meer Ruth Rohner, Brigitte Fassbaender en Daphne Evangelatos. Haar veelzijdigheid komt tot uiting in haar omvangrijke operarepertoire: van haar debuutrol als Pamina uit *De Toverfluit*, titelrollen uit *Genoveva* en *Arabella* tot haar meer recente optreden als Sneeuwwitje in Holligers *Schneewittchen* of Dochter in Hindemiths *Cardillac*. Ook op concertpodia zette ze reeds sterke prestaties neer, van Haydns *Die Schöpfung* tot Mahler en Berg. Daarnaast zingt ze ook frequent op recitals overal in Europa.

Met zijn virtuoos pianospel maakte Martin Helmchen (DE) al veel indruk op de internationale muziekscène. Hij studeerde bij Galina Iwanzowa in Berlijn en werkte als leerling nog samen met Arie Vardie en Alfred Brendel. Hij concerteerde met internationaal gerenommeerde orkesten. Vorig seizoen maakte hij nog zijn debuut in New York onder leiding van Christoph von Dohnányi. Zijn passie voor kamermuziek bracht hem al vele malen op het podium met vrienden als Juliane Banse, Veronika Eberle, Julia Fischer, en met zijn vrouw, celliste Marie-Elisabeth Hecker.

Klaas Verpoest (BE) is actief als video-performer binnen tal van multimediale improvisatie-performances. Sinds 2006 realiseert hij live videografiek voor diverse (hedendaagse) klassieke composities. Hierin is Verpoest niet op zoek naar een concrete visuele vertaling van de compositie, maar gebruikt hij de verschillende parameters uit de klanken van de compositie en brengt deze samen tot een uniek abstract scènebeeld. De bedoeling is om bij het publiek een duidelijke synergie op te roepen tussen het beeld en de klank en op andere momenten juist de complete tegenstelling tussen deze twee aan te tonen.

Uitvoerders en programma

Juliane Banse: sopraan

Martin Helmchen: piano

Klaas Verpoest: visuals (in opdracht van Concertgebouw Brugge & Festival 20/21)

—

Paul Hindemith (1895-1963)

Das Marienleben, opus 27 (1922-1923)

1. Geburt Mariä
2. Die Darstellung Mariä im Tempel
3. Mariä Verkündigung
4. Mariä Heimsuchung
5. Argwohn Josephs
6. Verkündigung über die Hirten
7. Geburt Christi
8. Rast auf der Flucht nach Ägypten
9. Von der Hochzeit zu Kana
10. Vor der Passion
11. Pietà
12. Stillung Mariä mit dem Auferstandenen
13. Vom Tode Mariä I
14. Vom Tode Mariä II (thema met variaties)
15. Vom Tode Mariä III

in samenwerking met Festival 20/21 (Festival van Vlaanderen Vlaams-Brabant)

In de visuals van Klaas Verpoest zit de Duitse tekst verwerkt. U kan de Nederlandse vertaling op de website terugvinden.

Uw applaus krijgt kleur dankzij de bloemen van Bloemblad.

VOCAAL

Das Marienleben

Als tekst van deze compositie voor sopraan en piano koos Paul Hindemith Rainer Maria Rilkes gelijknamige cyclus uit 1912. Daarin had de dichter 15 momenten uit Maria's leven in evenveel gedichten op zijn wijze verwerkt. Hindemith schreef iets meer dan een jaar aan zijn verklanking en rondde dit opus 27 af in juli 1923. Nog diezelfde maand werd het werk voor het eerst uitgevoerd – overigens met erg veel succes. Dat was evenwel niet evident, zowel vanwege de teksten als vanwege de muziek.

Rainer Maria Rilke (1875-1926)

Rilkes cyclus kwam op zichzelf al in een complexe context tot stand. Om te beginnen bevond de auteur – de belangrijkste Duitstalige dichter in het eerste kwart van de 20e eeuw – zich in een periode van creatieve crisis, waarin hij was beland na zijn roman *Die Aufzeichnungen des Malte Laurids Brigge*, een werk dat hij maar moeilijk afgewerkt kreeg. Hij trok zich daarom een tijdlang terug in het slot Duino in de buurt van Triëst, waar hij dan toch inspiratie kreeg voor de 15 gedichten (en voor zijn beroemde *Duineser Elegien*). Vervolgens ligt het onderwerp niet voor de hand: er bestaat wel heel wat religieuze poëzie, maar een poëtisch geheel over 15 fasen uit het leven van Maria is uniek, zelfs bij een dichter die voordien titels gepubliceerd had als *Christus. Elf Visionen; Geschichten vom lieben Gott; Die heiligen drei Könige; Gebete der Mädchen zur Maria; Das Stunden-Buch; Verkündigung über die Hirten* en *Rast auf der Flucht*.

Verder heeft Rilke zijn hele leven lang een ambigue houding gehad tegenover het christendom. Zijn blijvende poging om los te komen uit de boeien van de conventionele religie is zijn 'gevecht met de engel'. Daarin

werd hij helemaal heen en weer geslingerd waarbij zijn overwegingen gevoed werden door reizen (onder andere tweemaal naar Rusland met zijn iconen, orthodoxe rituelen en eenvoudige volksgeloof), ontmoetingen (onder meer met de schilder Heinrich Vogeler, de schrijvers Lou Andreas-Salomé en Leo Tolstoj) en lectuur (onder andere de bijbel en de koran, maar ook werk van Nietzsche en Schopenhauer). Zowel vroegere uitspraken ('Was wirst du tun, Gott, wenn ich tot bin?') als huidige keuzes (in *Das Marienleben* is de antagonist van Maria niet God of Christus maar de Engel) en standpunten (zowel God als de Engel vindt hij schepper én schepsel van de mens) getuigen van die strijd. Als uitgangspunten van zijn gedichten koos hij ook niet altijd canonieke maar ook apocriefe geschriften en legendes. Het verhaal in *Das Marienleben* is dan ook niet conventioneel maar een verbinding van de traditie en variaties daarop.

Tot slot was Rilke – in zijn twijfel aan de taalkracht en zijn zoektocht naar sterkere middelen om zijn gedachten te verwoorden en te verbeelden – in zijn stijl aan het evolueren van impressionisme via expressionisme naar zakelijkheid.

Al deze gegevens laten veel ruimte voor uiteenlopende visies op Rilke en zijn werk: die gaan dan ook van 'een stichtelijke christelijke dichter' tot '*Das Marienleben* ist eine der sublimen Parodien Rilkes auf Figuren der christlichen Heilsgeschichte'.

Paul Hindemith (1895-1963)

Die polyinterpretabiliteit bood ook Paul Hindemith voldoende vrijheid om de tekst muzikaal van een eigen visie te voorzien.

Hij heeft dat trouwens tweemaal gedaan: kort na de uitvoering van de eerste versie in 1923 begon hij wijzigingen door te voeren in de partituur. Aanvankelijk waren die kleinschalig; vanaf 1936 werden ze vaak erg groot. Zodoende verscheen er in 1948 een *Neufassung* waarin slechts één lied uit de oude versie zo goed als intact was gebleven. Aan de gedichten heeft hij echter geen letter veranderd – het zijn echt twee verschillende muzikale zettingen van eenzelfde tekst.. De context van de eerste versie vraagt echter – net als die van de gedichtscyclus – enige toelichting. Voordien had Hindemith al een aantal vrouwenfiguren ten tonele gevoerd (bijvoorbeeld Sancta Susanna; Die junge Magd; Die Frauenklage) en ook religieuze themata aangesneden, wat hij ook nadien nog zou doen, maar een liedcyclus over Maria was nieuw. Vaak was zijn inhoudelijke en compositorische benadering van de onderwerpen bewust die van een *Bürgerschreck*; zijn belangrijkste doel leek wel de bourgeoisie te overbluffen. Iets waarin hij overigens goed slaagde. In het voorwoord tot de tweede versie zal Hindemith vermelden dat hij bij het schrijven van de eerste versie is gaan inzien dat de kunstenaar een ethische taak heeft, die hij van dan af ook ter harte heeft genomen.

Hindemith las veel, ook poëzie, zowel eigentijdse als oudere; hij bezat veel werk van Rilke en was goed vertrouwd met diens taal en gedachtegoed. Ook diens ethische zoektocht heeft de componist geïnspireerd. Net zoals bij Rilke was ook zijn eigen muzikale taal in de ontstaansperiode van zijn opus 27 aan het evolueren, zodat er in die eerste versie van *Das Marienleben* zowel expressionistische als zakelijkere passages voorkomen.

Das Marienleben (versie 1923)

Hindemith deelde de 15 liederen in vier groepen in, die geen extra titel krijgen maar wel een samenhang vertonen. De eerste groep bundelt *Maria's geboorte, De opdracht van Maria in de tempel, De boodschap aan Maria* en *Maria's bezoek aan haar nicht Elisabeth*. In de tweede groep gaat het over *Jozefs argwaan, De boodschap aan de herders, Christus' geboorte* en *De rust tijdens de vlucht naar Egypte*. De derde groep omvat *Voor de bruiloft te Kanaän, Voor de passie, Piëta* en *Maria's troost met de Verrezenen*. De drie liederen over Maria's dood vormen samen het laatste luik.

De componist hanteert natuurlijk een heleboel muzikale parameters om Rilkes betekenisdragers weer te geven, om die met eigen bedenkingen aan te vullen, om liederen met elkaar in verband te brengen, om de juiste sfeer te verzorgen ... Zo verwijst hij naar bekende bestaande melodieën, die een associatie met hun tekst meebrengen (bijvoorbeeld naar de Paashymne *Erstanden ist der heil'ge Christ* in liederen 1 en 15; *Vom Himmel hoch da komm' ich her* in lied 3). Op andere plaatsen gebruikt hij expressieve middelen en motiefjes in de melodie-opbouw (bijvoorbeeld unisono in lied 5; *Seufzer* (zuchten) in liederen 10 en 11). Dan weer kiest hij voor oudere vormen met een bepaald karakter (bijvoorbeeld de *passacaglia* in lied 2 en de *basso ostinato* in lied 13 (beiden hebben een steeds herhaalde basfiguur); de fuga in lied 9). Soms bepaalt hij de sfeer met enkele gebruikelijke motiefjes (bijvoorbeeld een toenemende opgewondenheid door een stapsgewijs stijgende melodie in lied 3; een pastoraal karakter door tertsfiguren in lied 7). Zo wordt het geheel een rijk palet van poëzie, klanken, betekenissen en visies.

Rainer Maria Rilke

Rainer Maria Rilke (eigenlijk: René Karl Wilhelm Johann Josef Maria Rilke), een van de beroemdste en meest invloedrijke dichters aller tijden, werd op 4 december 1875 in Praag geboren. Hij overleed aan de gevolgen van leukemie op 29 december 1926 in het sanatorium Valmont, aan het meer van Genève. Als negenjarige werd hij, hoewel hij door zijn moeder tot de leeftijd van vijf jaar als meisje was opgevoed, door zijn vader naar de kadettenschool in Sankt-Pölten gestuurd. In 1891 werd zijn militaire carrière, die hem overigens diep ongelukkig stemde, vroegtijdig afgebroken en kreeg hij privé-onderricht. In 1895 slaagde hij dan voor het staatsexamen gymnasium. Vervolgens studeerde hij literatuur- en kunstwetenschappen in Praag en München waar hij de vijftien jaar oudere Lou Andréas-Salomé, dochter van een Russische generaal en de vroegere vriendin van Nietzsche, ontmoette en met haar trok hij naar Berlijn. Het was het begin van een onrustig zwerversbestaan dat hem door gans Europa en Egypte zou voeren. Vooral zijn reizen naar Rusland in het gezelschap van Andréas-Salomé (1899 en 1900) en zijn ontmoeting met Leo Tolstoj zijn erg belangrijk. In 1900, tijdens een verblijf in de kunstenaarskolonie in Worpswede, leerde hij de beeldhouwster Clara Westhoff kennen met wie hij het jaar daarop huwde. Zij vestigden zich in Westerwede bij Bremen. Daar werd in 1901 hun dochter Ruth geboren. Het huwelijk faalde en een jaar later zwierf Rilke alweer door Europa. Tussen 1902 en 1904 keerde Rilke steeds weer naar Parijs terug waar hij in 1905-1906 secretaris was van Auguste Rodin en Emile Verhaeren leerde kennen met wie hij bevriend werd. In 1906 ontstond er onenigheid met Rodin en begon hij weer door Europa te zwerven. In 1910 verscheen zijn enige roman, *Die Aufzeichnungen des Malte Laurids Brigge*, met als onderwerpen zijn

eigen bestaansproblematiek en Kierkegaardse angsten en vertwijfeling. Reizen voerden hem naar Noord-Afrika en Egypte en in de winter van 1911-1912 werkte hij in het slot Duino nabij Triëst, dat hem ter beschikking was gesteld door vorstin Marie von Thurn und Taxis-Hohenlohe, aan *Das Marienleben* en begon hij aan de *Duineser Elegien*. Van 1914 tot 1919 woonde hij in München, daarna in Zwitserland en in Parijs om zich tenslotte in 1921 terug te trekken op het kasteel Muzot in Wallis (Zwitserland) waar hij in 1923 de *Duineser Elegien* voltooide. Samen met de *Sonette an Orpheus* (eveneens uit 1923) behoren deze cycli tot het summum van de moderne Europese poëzie. Rilke, die aan leukemie leed, kuurde in verschillende sanatoria en overleed tenslotte op 51-jarige leeftijd in dat van Valmont (Wallis).

Johan Huys

'Rilke heeft de grenzen van het zeggbare ver overschreden. Zijn taal ontsluit de fijnste nuances van het gevoel, verweeft in gloednieuwe beelden innerlijkheid en ruimte, gevoel en intellect en toont mede de 'Dinglichkeit' van het abstracte en bovenwerkelijke aan.'
— L. Simoens in *Moderne Encyclopedie der Wereldliteratuur*

Rainer Maria Rilke

Quatuor Diotima © Jérémie Mazenq

di 20.10.15 / 20.00 / Kamermuziekzaal
Quatuor Diotima / Ravel & Posadas
Benieuwd hoe meetkundige figuren klinken? Wat muziek met wiskunde te maken heeft? Dan is deze liturgie van voormalige zuiverheid iets voor jou! Maurice Ravel en Alberto Posadas delen hun obsessie voor vormpatronen. En hoe kunnen ze dit beter hoorbaar maken dan in de naaktheid van het strijkkwartet? Het met prijzen overladen Quatuor Diotima staat garant voor een magistrale uitvoering!

Jos van Immerseel & Lisa Schklyaver © Alex Vanhee

zo 08.11.15 / 14.00 / Kamermuziekzaal
Anima Eterna Brugge & Jos van Immerseel / Schubertiade I. Der Hirt
Wie Schubert zegt, zegt Wenen in het begin van de 19e eeuw: klatergoud en Sehnsucht, cotillons en koffiehuisen! Deze tweedelige Schubertiade biedt een waaier aan intimistische composities. In het eerste deel klinken enkele van Schuberts beste klavierwerken, een violonsonate gespeeld door de fabuleuze Chouchane Siranossian en een ware *show stopper*: *Hirt auf dem Felsen*.

DRANKBONNEN

Om u nog beter te bedienen, betaalt u voortaan met drankbonnen aan de pauzebars. U kan deze drankbonnen voor de voorstelling of tijdens de pauze aanschaffen aan de verkoopbalies in de Inkomhal en op de Foyers. Ook in het Concertgebouwcafé kan u met deze bonnen betalen.

BESTEL UW TICKETS NU OP

WWW.CONCERTGEBOUW.BE
+32 70 22 33 02 / IN&UIT
BRUGGE 34

Praat na de voorstelling gezellig na in het Concertgebouwcafé of vertel ons wat u ervan vond op Facebook of Twitter (@concertgebouwbr).

Gezellig tafelen voor of na een voorstelling met een verrassing op vertoon van het concertticket. www.concertgebouw.be/services.

DeMorgen.

Knack

Klara

FOCUS|WTV